

ABC

Afvaleducatie hoger op de agenda in het onderwijs

Suzanne Plantinga | Daan Mager
Elmara Bemer | Esmée Vesseur

21 december 2017

H4556

Inhoudsopgave

1	
Inzichten en aanbevelingen	3
3	
Inzicht 1: leuk en maatschappelijk	8
5	
Inzicht 3: lespakket	13
7	
Inzicht 5: Supporter van Schoon en aan de slag met afval	21
9	
Bijlagen	29

2	
Achtergrond en onderzoeksmethode	5
4	
Inzicht 2: barrières	11
6	
Inzicht 4: afvaleducatie en concurrentie	18
8	
Inzicht 6: context en aanbod lespakketten	25

Inzichten en aanbevelingen

Samenvatting

Belangrijkste inzichten

1. Veel leraren vinden afvaleducatie een leuk thema en zien het maatschappelijk belang hiervan in.
2. In primair onderwijs lijkt men makkelijker open te staan voor afvaleducatie dan in voortgezet onderwijs. In het voortgezet onderwijs zien docenten meer barrières om met dit onderwerp te werken, vooral met betrekking tot effectiviteit.
3. De verwachte barrière tijdgebrek is inderdaad groot. Een goed lespakket vraagt dan ook beperkte tijdsinvestering. Daarnaast dient het maatschappelijk relevant te zijn, aan te sluiten bij de belevingswereld van kinderen en verschillende werkvormen te hebben.
4. Afval is een leuk thema, maar andere gerelateerde thema's vinden docenten in beginsel interessanter, zoals het thema 'natuur'.
5. Supporter van Schoon is beter bekend bij docenten dan bij het Nederlands publiek. De bekendheid van 'Aan de slag met afval' is relatief beperkt.
6. De context van het aanbod van lespakketten kan worden samengevat als: veel aanbod, voorkeur voor in ieder geval e-mail, thema's worden met name bepaald in mei en juni.

Aanbevelingen

1. Leg in de communicatie rondom je lespakket uit dat het vooral leuk en maatschappelijk relevant is.
2. Blijf focussen op verdere verbetering van het pakket en effectieve communicatie richting primair onderwijs. In het voortgezet onderwijs is meer te bereiken (omdat er nu minder gebeurt) maar dat zal moeilijker zijn omdat je meer investeringen moet doen in het wegnemen van barrières.
3. Laat zien dat een lespakket snel inzetbaar is met weinig voorbereidingstijd, dat het aansluit bij de leefwereld van kinderen en dat het verschillende werkvormen kent.
4. Voer het bij jullie bestaande plan om de positionering van het onderwerp dichter aan te laten sluiten bij het thema 'natuur' daadwerkelijk uit.
5. Gebruik de brede bekendheid van Supporter van Schoon om afvaleducatie beter de school in te krijgen.
6. Zorg dat je mailings (in ieder geval per e-mail, eventueel ook per post) in april de school bereiken. Besef je daarbij wel dat dat geen garantie is dat mails en mailings geopend en gelezen worden; boven het maaiveld uitsteken is moeilijk door het grote aanbod.

Achtergrond en onderzoeksmethode

Achtergrond

Nederland Schoon en SME houden zich op allerlei verschillende terreinen bezig met een schoner én duurzamer Nederland, zo ook op scholen. Samen hebben zij de missie om ervoor te zorgen dat afvaleducatie op scholen de aandacht krijgt die dit onderwerp verdient.

In opdracht van Nederland Schoon en SME heeft Kantar Public onderzoek uitgevoerd met als doel handvatten te geven om die missie beter waar te maken.

Het onderzoek is tweeledig aangepakt:

- Kwalitatief: in 2 focusgroepen (primair en voortgezet onderwijs) is Kantar Public in gesprek gegaan met docenten, op zoek naar triggers, barrières, achterliggende motieven en gevoelens;
- Kwantitatief: de gevonden resultaten uit het kwalitatieve onderzoek zijn gevalideerd en verder getest door het afnemen van een online vragenlijst. Wat is de situatie **nu** in het onderwijs? En welke barrières en triggers spelen de grootste rol? Het kwantitatieve onderzoek is uitgevoerd onder 405 docenten werkzaam in het primair onderwijs (n=343) en voortgezet onderwijs (n=62). De gegevens zijn verzameld middels een vragenlijst die online door respondenten is ingevuld. Veldwerk heeft plaatsgevonden van 29 november tot en met 7 december 2017.

De uitkomsten van de verschillende docentgroepen (PO en VO) zijn statistisch getoetst. Wanneer in dit rapport wordt gesproken over verschillen dan bedoelen wij **significante verschillen** ($\alpha=0,05$). Dat betekent dat het voor 95% zeker is dat de genoemde verschillen niet op toeval berusten maar op werkelijke verschillen. De onderzoeksverantwoording is te vinden in de bijlage.

Jullie missie vertaald naar onderzoeksvragen

Wat moeten Nederland Schoon en SME doen om afvaleducatie hoger op de agenda te krijgen in het primair en voortgezet onderwijs?

1. Wat kunnen we leren van de huidige stand van zaken?

Hoe belangrijk vinden docenten afvaleducatie in vergelijking met andere onderwerpen?

Wat zijn de belangrijkste 'concurrenten' voor afvaleducatie?

Wat doen scholen op dit moment aan afvaleducatie?

Met welke frequentie en op welke schaal doet men dat?

Hoe is dat verdeeld naar schooltype en regio?

2. Hoe nemen we barrières weg?

Wat zijn de belangrijkste barrières, naast zaken als tijdgebrek of geldgebrek?

Wat missen docenten in het huidige aanbod aan lesprogramma's en activiteiten?

Hoe is dat verdeeld naar schooltype en regio?

3. Met welke triggers kunnen we docenten verleiden?

Wat zijn de belangrijkste triggers, naast persoonlijke betrokkenheid bij het thema?

In hoeverre zijn duurzaamheidsdoelen van belang?

Welke rol verwachten docenten van organisaties als Nederland Schoon en SME?

Welke onderdelen uit het huidige aanbod van lesprogramma's en activiteiten bevallen het beste?

Inzicht 1. Veel leraren vinden afvaleducatie een leuk thema en zien het maatschappelijk belang hiervan in.

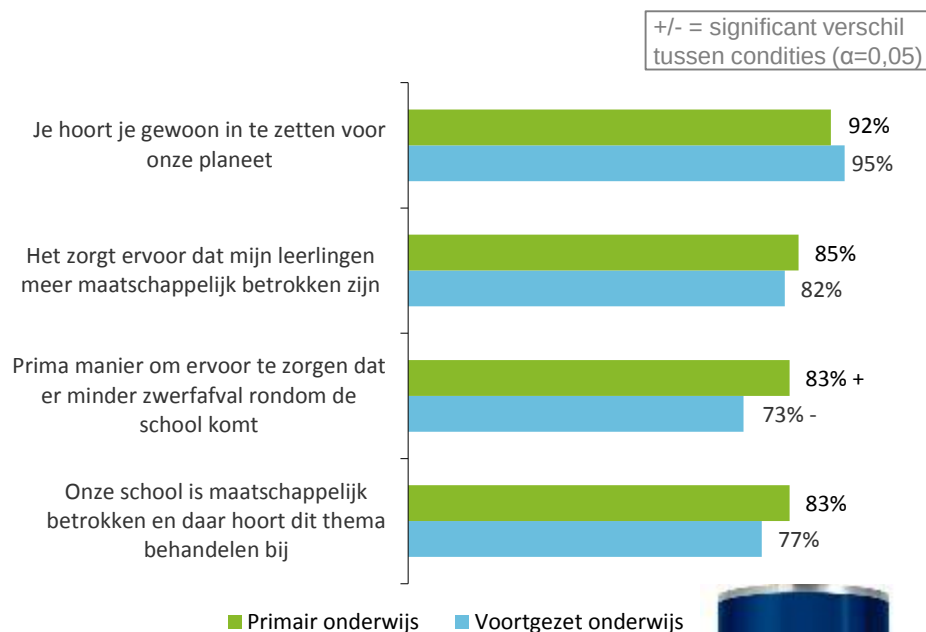

Leraren vinden afvaleducatie leuk en zien het maatschappelijk belang van afvaleducatie in

Docenten primair onderwijs geven in vergelijking met docenten voortgezet onderwijs vaker aan dat zij afvaleducatie een prima manier vinden om ervoor te zorgen dat er minder zwerfafval rondom de school komt (83% vs. 73%).

Ik vind het leuk om te doen:

PO 77%
VO 74%

"Ik geef op dit moment veel les over de plastic soep, we hebben zonnepanelen op het dak. Wij zijn daarom ook buiten mijn lessen veel bezig met energie." (VO)

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen over het behandelen van thema's als afval scheiden/recyclen en voorkomen van zwerfafval in de lessen? Basis: alle respondenten (n=405). Weergegeven: percentage respondenten eens.

Hoe brengen docenten afvaleducatie op een leuke manier in de les?

“Afvalbakken maken/versieren, opruimen rond en op de school, posters maken of acties bedenken voor de wijk.”

“Doe ik in de biologieles, gekoppeld aan klimaat en grondstofproblemen. Bij Aardrijkskunde wordt het gekoppeld aan grondstofproblemen. Verder draait een deel van onze leerlingen kantinediensten waarbij ze het belang van opruimen en schoonhouden leren en meteen het belang zien van het scheiden van afvalstromen.”

“Door gebruik te maken van een startup waarbij leerlingen zelf plastic afval moeten verzamelen dat in de les wordt gerecycled tot plastic draad en gebruikt wordt voor 3D-print. Dit is helaas te duur om inderdaad naar school te halen. Dit soort initiatieven zouden veel meer subsidie moeten krijgen.”

“Excursie, voorbeeldfunctie, posters, corveedienst op het plein, hergebruik kosteloos materiaal.”

“Vooral praktisch en inzichtelijk. Zo heb ik alle leerlingen van mijn mentorklas een in één week al het ongevraagd drukwerk laten meenemen. We hebben dit omgerekend naar onze woonplaats Zoetermeer. En landelijk. Dat bleek een stapel ter hoogte van de Dom-toren. En dan schrik je wel en spreekt het duidelijke taal.”

“Door leerlingen zelf te laten zien hoelang het duurt voordat afval in de natuur verwerkt is. Dit kan door een plantenbak te kopen en leerlingen zelf met verschillende materialen te laten komen die in die plantenbak gedaan kan worden. Dit doe je bijvoorbeeld aan het begin van het schooljaar. Dan ongeveer 1x per maand kijk je wat er van het afval over is. Aan het eind van het jaar doe je dat nog eens en bespreek je de resultaten met de leerlingen. De leerlingen zouden dit ook thuis kunnen doen en dan zelf een 'dagboek' bijhouden van de waarnemingen die zij gedaan hebben.”

“Mee naar buiten nemen. Afval verzamelen. Gebruiken voor de handvaardigheidsles. Filmpjes laten zien. Gesprekken voeren.”

“Door bakken te introduceren.”

“Product maken over dit thema. Prijsvraag voor beste idee voor zwerfafval of recyclen.”

Hoe zou u thema's als afval scheiden, recyclen of voorkomen van zwerfafval op een leuke manier in de les kunnen brengen? Basis: alle respondenten (n=405). Open vraag.

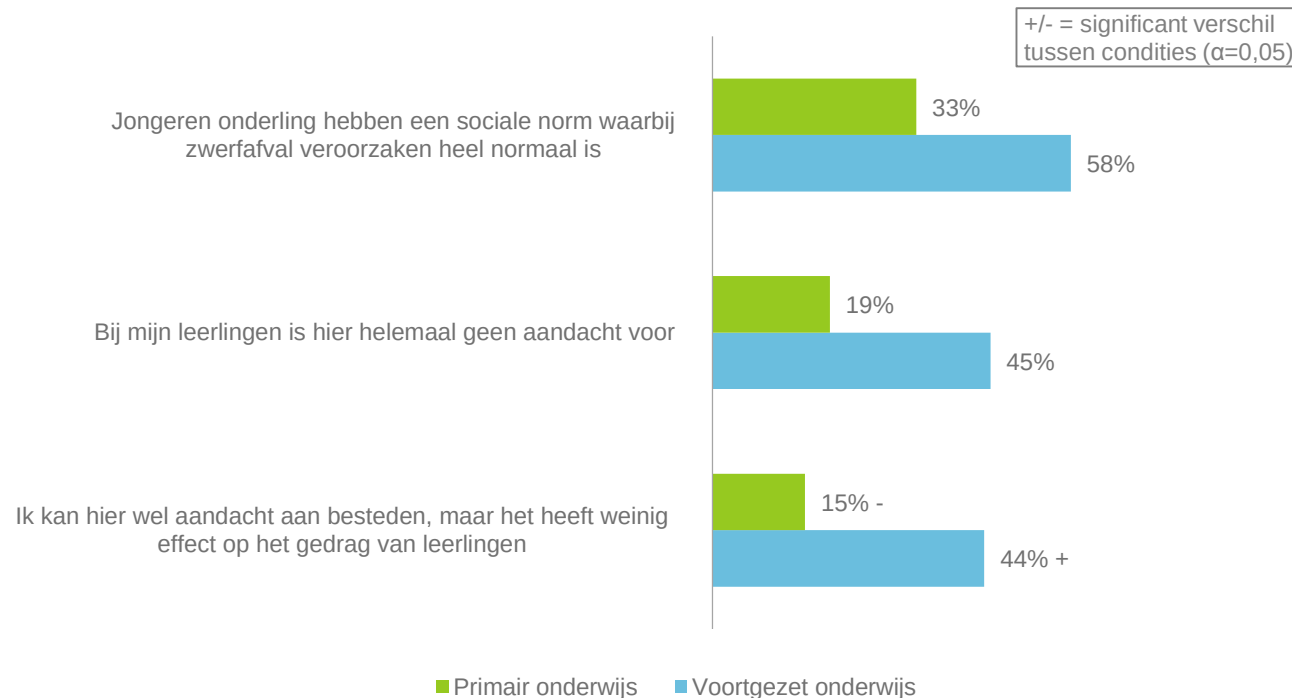

Inzicht 2. In primair onderwijs lijkt men makkelijker open te staan voor afvaleducatie dan in voortgezet onderwijs. In het voortgezet onderwijs zien docenten meer barrières om met dit onderwerp te werken, vooral met betrekking tot effectiviteit.

Barrières zijn in voortgezet onderwijs veel groter dan in primair onderwijs; volgens docenten voortgezet onderwijs heeft het weinig zin te werken met dit thema

Docenten voortgezet onderwijs geven vaker aan dan leraren primair onderwijs dat leerlingen geen aandacht hebben voor afvaleducatie, afvaleducatie weinig effect heeft op het gedrag van de leerlingen en dat zwerfafval veroorzaken 'normaal' is onder jongeren waardoor afvaleducatie niet effectief is.

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen over het behandelen van thema's als afval scheiden/recyclen en voorkomen van zwerfafval in de lessen? Basis: alle respondenten (n=405). Weergegeven: percentage respondenten eens.

Inzicht 3. De verwachte barrière van tijdgebrek is inderdaad groot. Een goed lespakket kent dan ook beperkte tijdsinvestering. Daarnaast dient het maatschappelijk relevant te zijn, aan te sluiten bij de belevingswereld van kinderen en verschillende werkvormen te hebben.

Tijdgebrek en uitblijven van gedrag buiten de les belangrijkste barrières voor het (niet) geven van afvaleducatie

Dit thema in de les behandelen heeft alleen zin als er buiten de lessen ook iets gebeurt

Ik heb geen tijd voor dit thema

75%

69%

PO

VO

46%

50%

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen over het behandelen van thema's als afval scheiden/recyclen en voorkomen van zwerfafval in de lessen? Basis: alle respondenten (n=405). Weergegeven: percentage respondenten eens.

Tijdgebrek en uitblijven van gedrag buiten de les belangrijkste barrières voor het (niet) geven van afvaleducatie

Docenten en leraren die weinig aandacht besteden aan afvalgerelateerde activiteiten geven hiervoor als belangrijkste reden **tijdgebrek** op.

“Er is heel veel stof die wij in weinig tijd moeten proppen, zeker als je je moet focussen op de examenprogramma’s.” (VO)

“Gevoelsmatig heb ik hier geen tijd voor. Je wil ook inhaken op de levensbeschouwing van de jongeren.” (VO)

“Wij investeren zoveel tijd in taal en rekenen en die tijd gaat ten koste van de vrije ruimte.” (PO)

Wat houdt u tegen om meer of vaker aandacht te besteden aan dergelijke activiteiten? Basis: respondenten die aangeven weinig aandacht besteden aan afvalgerelateerde activiteiten (n=42).

Essentiële ingrediënten voor een goed lespakket volgens leraren en docenten

Een goed lespakket voor het primair onderwijs moet:

- ✓ aansluiten bij de belevingswereld en interesses van de leerlingen (74%)
- ✓ snel inzetbaar zijn met weinig voorbereidingstijd (49%)
- ✓ aansluiten bij de kerndoelen uit het curriculum (33%)
- ✓ verschillende werkvormen bevatten (32%)

“Wij kiezen af en toe wel wat uit de informatie die wij binnenkregen. Het maakt voor mij dan verschil of iets al helemaal georganiseerd is, of iets binnen het thema ligt waar wij op dat moment mee bezig zijn en of het praktisch haalbaar is (denk aan afstand).” (PO)

“Ik vind het onderwerp kunst en cultuur, omdat ik zie hoe betrokken de kinderen bij dit thema zijn.” (PO)

Waar let u voornamelijk op, als u informatie krijgt over een lespakket, afgezien van het onderwerp? Basis: alle respondenten (n=405). Meerdere antwoorden mogelijk.

Een goed lespakket voor het voortgezet onderwijs moet:

- ✓ aansluiten bij de belevingswereld en interesses van de leerlingen (68%)
- ✓ aansluiten bij de kerndoelen uit het curriculum (47%)
- ✓ snel inzetbaar zijn met weinig voorbereidingstijd (42%)
- ✓ over een maatschappelijk actueel thema gaan (34%)

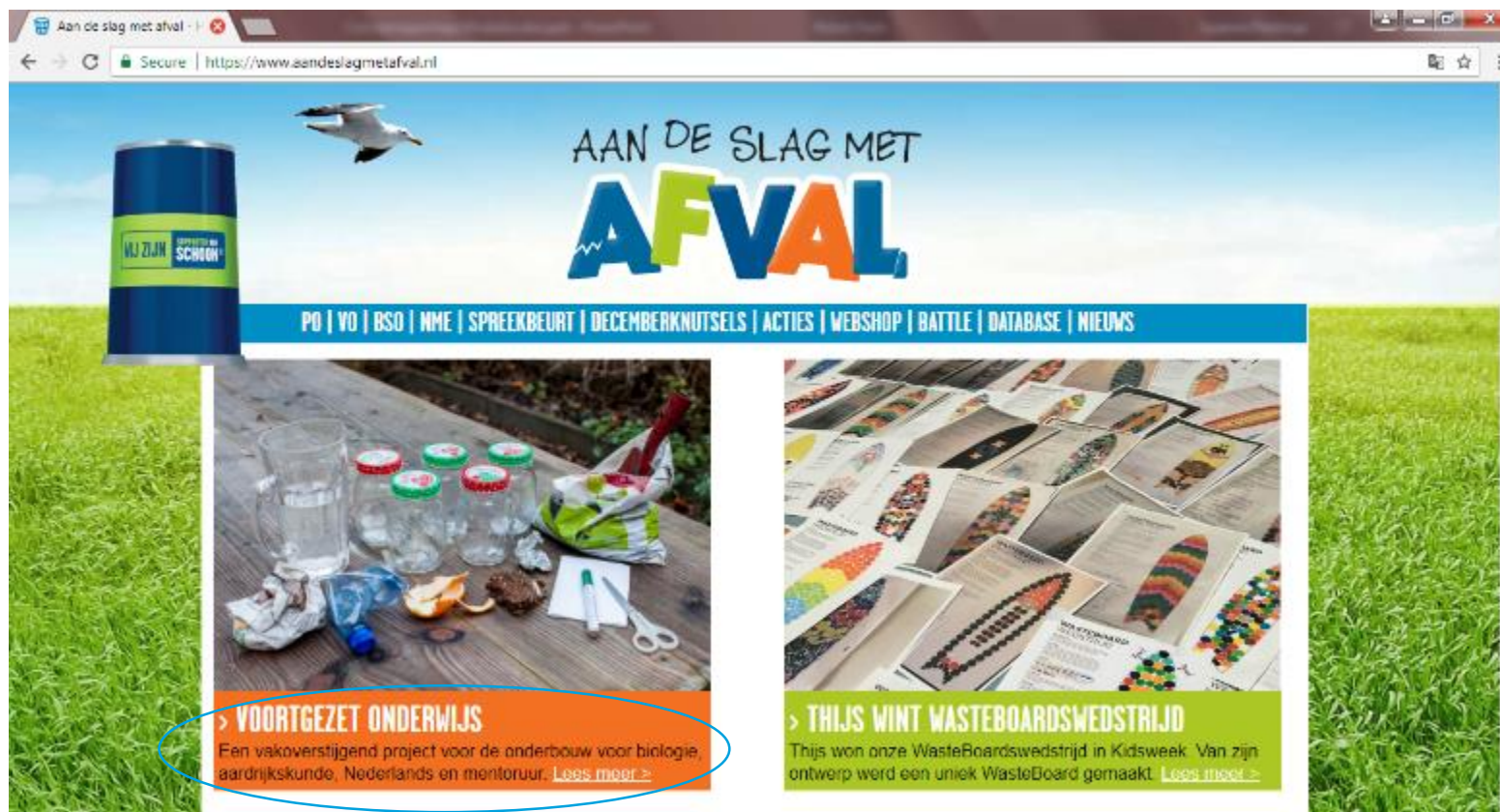

“Het hangt natuurlijk wel af van het type leerling, daar moet je als docent wel rekening mee houden.” (VO)

“Ik denk ook dat het goed is om te leren in de werkelijkheid, dat activeert leerlingen.” (VO)

“Ik had vorige week een hele leuke lesbrief van Greenpeace, dat was met filmpjes, teksten en puzzeltjes. Het was actief en leerlingen konden hiermee aan de slag, want het was ook op hun niveau.” (VO)

Communicatie-idee om barrière weg te nemen

Op het platform wordt het vakoverstijgende benadrukt. Dit is noch in het kwalitatieve, noch in het kwantitatieve onderzoek naar voren gekomen als belangrijk aspect waarop een thema of een lespakket wordt gekozen. We zouden aanbevelen te overwegen hier bijvoorbeeld de beperkte tijdsinvestering en het maatschappelijke aspect te benadrukken.

Inzicht 4. Afval is een leuk thema, maar andere gerelateerde thema's vinden docenten interessanter, zoals het thema 'natuur'.

Natuur in primair onderwijs en energie in voortgezet onderwijs meest interessante thema's binnen dit spectrum

Primair onderwijs

Natuur

Dieren

Energie

Afval

Water

Voortgezet onderwijs

Energie

Natuur

Water

Dieren

Afval

*“Als ik kijk naar de urgentie wereldwijd, dan zou ik **energie** bovenaan zetten. Vanuit mijn vak zou ik kiezen voor mensenrechten, maar ik denk dat schoolbreed energie het meest belangrijk is.” (VO)*

*“**Energie** gaat over de toekomst en onze leerlingen zijn de toekomst.” (VO)*

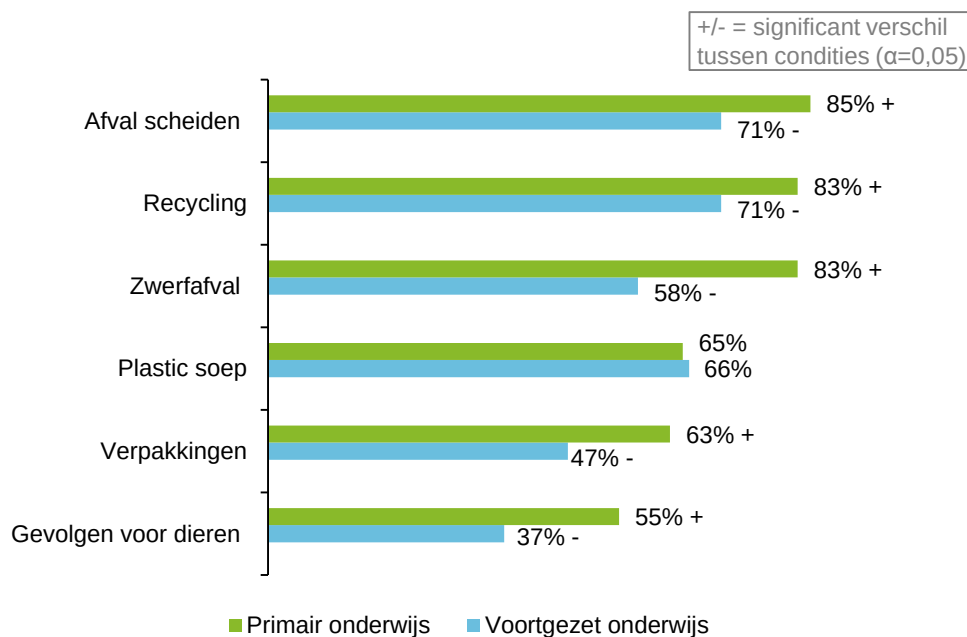
“Duurzaamheid gaat voor mij voor alles.” (PO)

*“**Afval** is ook niet echt een sexy onderwerp.” (VO)*

*“Waarom **geen afval**? Het ligt aan mijn eigen expertise, ik weet bijvoorbeeld meer van geopolitiek. Ik voel me daarom comfortabeler met een ander onderwerp.” (PO)*

Hoe zou u de volgende onderwerpen op volgorde zetten? 1 = het meest interessant om als thema in uw klas te behandelen, 5 het minst. Basis: alle respondenten (n=405).

In primair onderwijs zijn afvalscheiden, recycling en zwerfafval even vaak geassocieerde thema's, in voortgezet onderwijs is vooral de associatie met zwerfafval een stuk kleiner

Welke van de volgende woorden associeert u met het thema 'afval' om te behandelen in uw klas?
Basis: alle respondenten (n=405)

Welke zoekwoorden zou u op internet gebruiken als u zou zoeken naar lesmaterialen over (zwerf)afval?
Basis: alle respondenten (n=405). Open vraag.

Inzicht 5. Supporter van Schoon is beter bekend bij docenten dan bij het Nederlands publiek. De bekendheid van aan de slag met afval is relatief beperkt.

Supporter van Schoon is in het onderwijs bekender dan daarbuiten;
PO leraar heeft er vaker actief iets mee gedaan dan VO docent

Bekendheid Supporter van Schoon

Onderwijs

65%

Nederlands publiek:

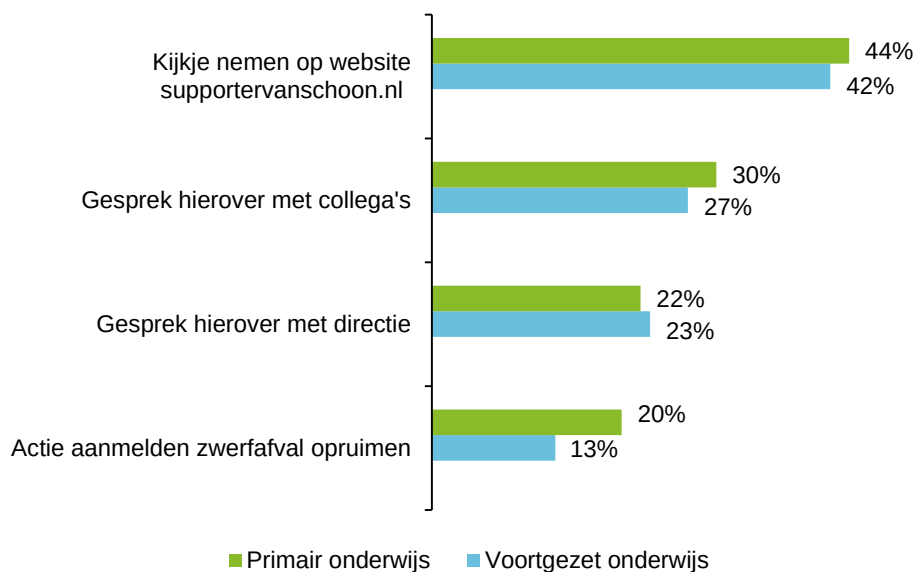
42%*

*In hoeverre bent u bekend met 'Supporter van Schoon'? Basis: leraren primair onderwijs (n=343).
Significante verschillen met leraren voortgezet onderwijs: leraren primair onderwijs zijn **vaker** actief met Supporter van Schoon dan leraren voortgezet onderwijs (10% vs. 2%). Docenten voortgezet onderwijs geven vaker aan supporter van schoon te kennen, maar nooit iets mee te hebben gedaan (31% vs. 19%).*

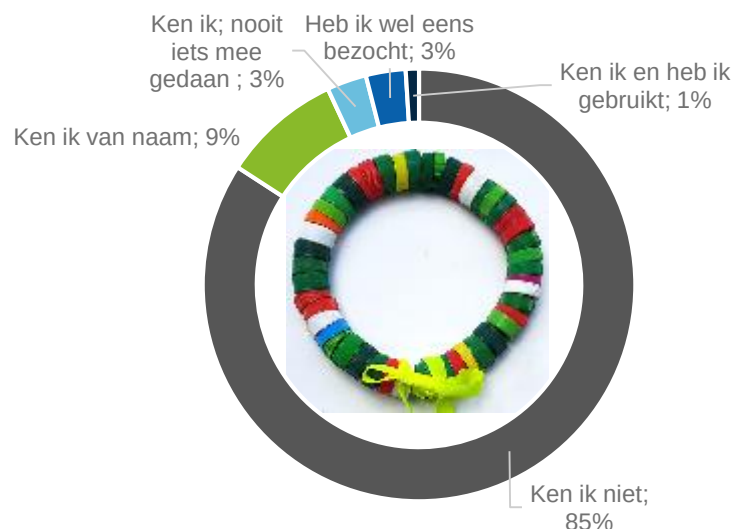
**Heeft u wel eens gehoord van Supporter van Schoon? (Continuëtering Nederland Schoon, Q1 2017).*

Gematigde interesse om actie te ondernemen naar aanleiding van informatie over Supporter van Schoon

Via Supporter van Schoon kunt u een actie aanmelden om zwerfafval in de buurt op te ruimen met leerlingen van uw school. Als u dit doet, kunt u u gratis pakketten met hesjes en handschoenen voor de leerlingen bestellen. Nu u dit leest, gaat u...
Basis: alle respondenten (n=405). Weergegeven: percentage respondenten die heeft geantwoord zeker wel of waarschijnlijk wel.

Bekendheid van Aan de slag met afval is nog relatief beperkt

In hoeverre bent u bekend met het educatieve platform 'Aan de slag met afval'?
Basis: leraren basisonderwijs (n=343). Significante verschillen met voortgezet onderwijs: meer leraren primair onderwijs kennen aan de slag met afval **niet** (85% vs. 74%). Meer docenten voortgezet onderwijs geven aan aan de slag met afval te kennen maar er nog nooit iets mee te hebben gedaan (13% vs. 3%).

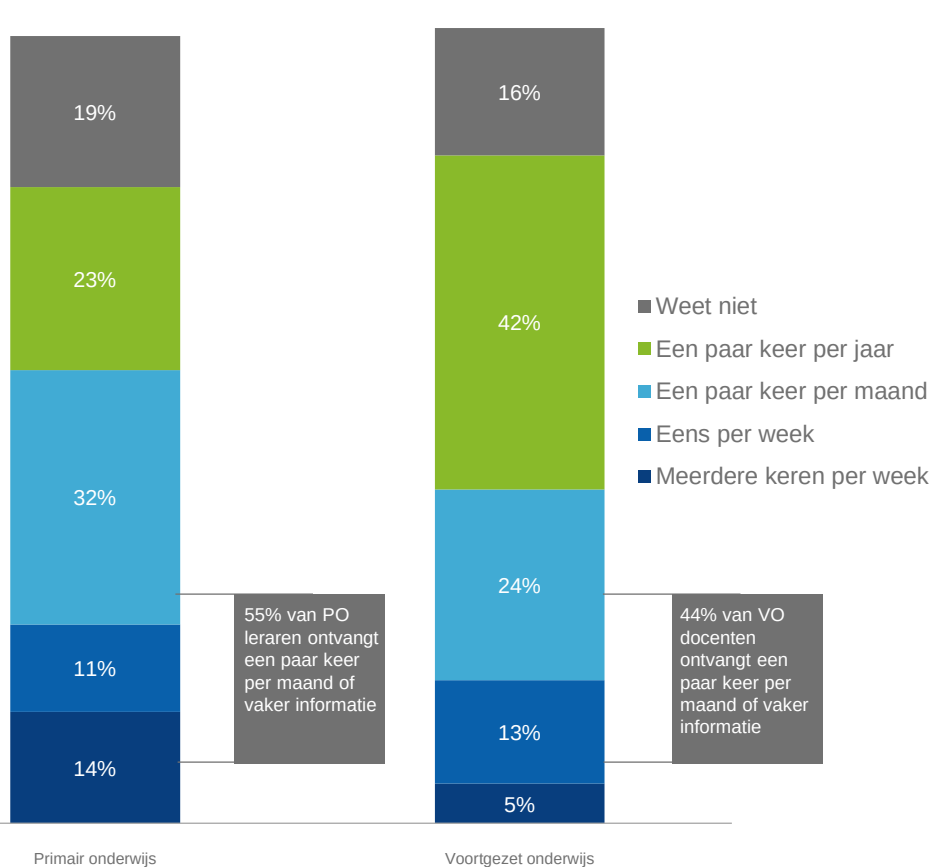
"Mij is niet echt iets bekend over lesmateriaal over afval."
(PO)

"Het zou fijn zijn als er een site wordt aangeboden dat een platform biedt met algemene informatie en lesmateriaal over afval. Voor het thema water bestaat bijvoorbeeld waterwise.com, dat is echt ontzettend handig. Zo hoeft je ook niet zelf allerlei sites af te zoeken." (VO)

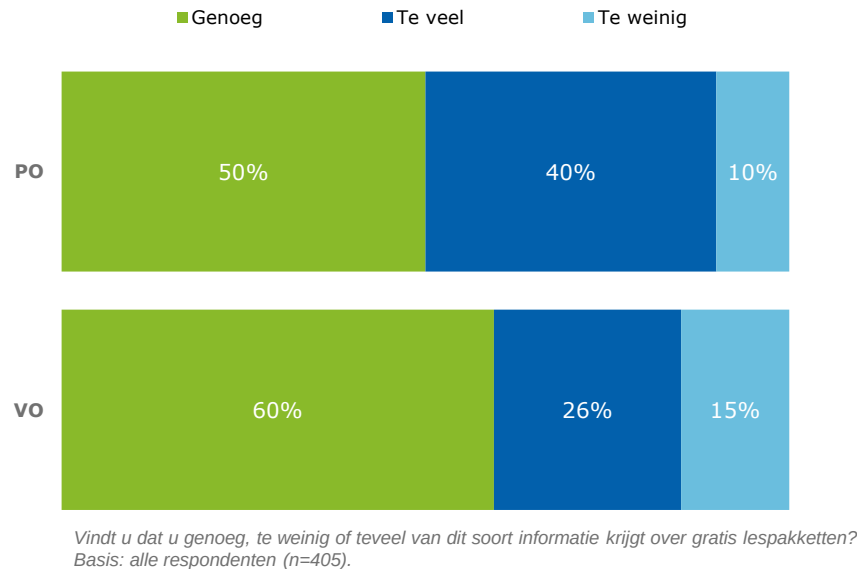

Inzicht 6. De context van het aanbod van lespakketten kan worden samengevat als: veel aanbod, voorkeur voor in ieder geval e-mail, thema's worden bepaald in mei en juni.

Ruim de helft van de docenten ontvangt een paar keer per maand of vaker informatie over gratis lespakketten; men zit niet te wachten op meer aanbod

Verschillende organisaties bieden lespakketten aan voor verschillende thema's. Hoe vaak komt het voor dat u informatie krijgt over een gratis lespakket dat u of uw school kan bestellen? Basis: alle respondenten (n=405).

"Vanuit KNAG krijg ik vaak informatie toegemailed die je allemaal in de lessen kan inbrengen. Dit is voornamelijk in mailvorm." (VO)

"Ik krijg heel veel informatie opgestuurd vanuit de universiteit en krijg af en toe proefschriften opgestuurd." (VO)

"Je krijgt ook veel toegestuurd van de overheid naar aanleiding van actuele debatten (denk aan de me too-discussie). Dat vind ik een typisch voorbeeld van materiaal dat geschikt is voor de vrije ruimte." (VO)

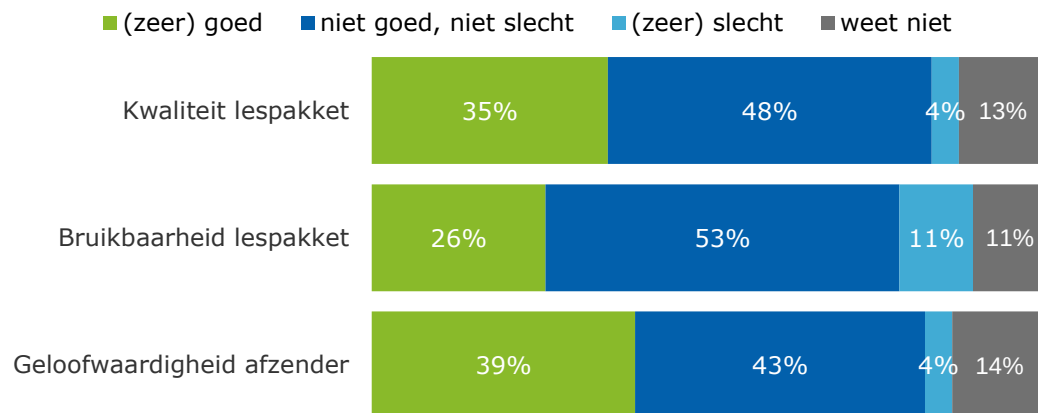
Winst te behalen op kwaliteit en bruikbaarheid lespakketten

Ruim de helft van de docenten krijgt minstens een paar keer per maand een lespakket aangeboden. Dat kan dus zomaar oplopen tot twintig pakketten per jaar! Over de kwaliteit is men niet uitgesproken enthousiast; veel leraren beoordelen deze als 'niet goed, niet slecht'. Het is echt zaak een excellent lespakket aan te bieden waarmee je opvalt tussen alle andere pakketten.

"Er is wel wat te vinden op internet, maar een deel sluit niet aan bij de behoeften van de leerlingen. Vaak is de informatie te abstract of te saai." (PO)

"Ik moet zeggen dat ik 90 procent van die mails niet open. Ik doe dan al zoveel op zo'n thema, de informatie is dan gewoon teveel." (PO)

Hoe beoordeelt u het aanbod van gratis aangeboden lespakketten op de volgende aspecten? Basis: alle respondenten (n=343). Weergegeven: antwoorden PO docenten. Significant verschil PO & VO (niet in grafiek): VO docenten beoordelen lespakketten vaker als zeer slecht dan docenten PO op de onderdelen kwaliteit & bruikbaarheid.

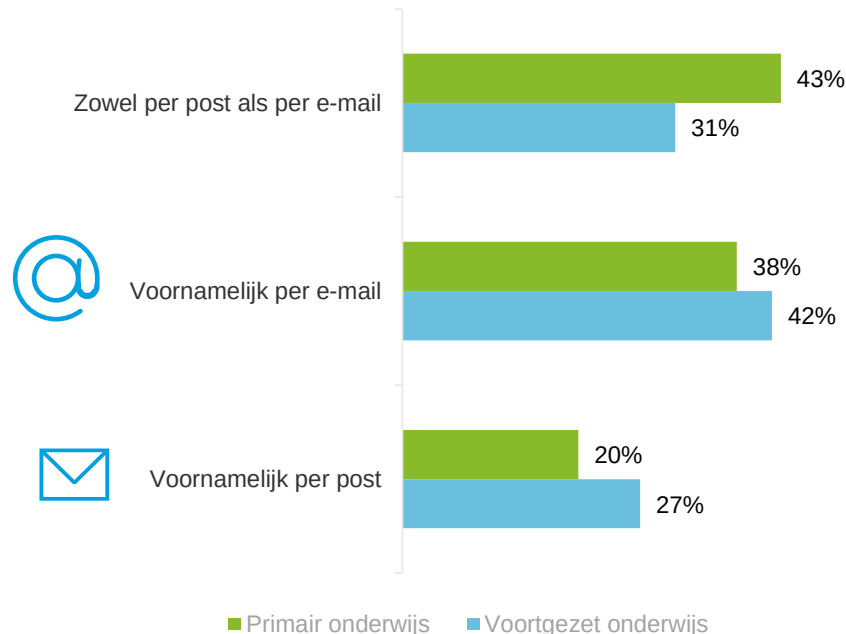
De helft van de leraren kiest te behandelen thema's in mei en juni; voorkeur voor het ontvangen van informatie (in ieder geval) via e-mail

Keuze thema's in mei & juni:

PO 49%

VO 47%

*Op welk moment in het schooljaar wordt doorgaans de planning voor het komende jaar gemaakt? Als dit meerdere maanden achter elkaar wordt gedaan, geef dan de maand aan waarin hiermee wordt gestart.
Basis: alle respondenten (n=405).*

Hoe krijgt u dit soort informatie het liefst aangeboden? Basis: alle respondenten (n=405).

"Ik vind mail wel handig, zo kan ik het ook makkelijk indelen en doorsturen naar taakgroepen. Wij hebben bovendien geen postvakken op school, dus dat is onhandig. Het voordeel is ook dat een mail naar meerdere mensen kan worden doorgestuurd." (PO)

Bijlagen

Onderzoeksverantwoording

Opdrachtgever	Nederland Schoon en SME
Doelgroep(en)	Leerkrachten primair onderwijs (PO) en voortgezet onderwijs (VO)
Aantal respondenten	Bruto steekproef n = 500
Respons	81%; netto n = 405 deelnemers (PO = 343, VO = 62)
Steekproefbron	TNS NIPOBASE
Veldwerkperiode	29 november tot en met 7 december 2017
Vragenlijstlengte	Circa 17 minuten
Methode	Online
Open vragen	De volgende zes open vragen zijn gesteld (niet gecodeerd): - Kunt u uw antwoord toelichten? (Voorafgaande vraag: Wat vindt u een interessanter thema om te behandelen in uw lessen: afval scheiden / recyclen of zwerfafval voorkomen) - Wat houdt u tegen om meer of vaker aandacht te besteden aan dergelijke activiteiten? - Hoe zou u thema's als afval scheiden, recyclen of voorkomen van zwerfafval op een leuke manier in de les kunnen brengen? - Welke zoekwoorden zou u op internet gebruiken als u zou zoeken naar lesmaterialen over (zwerf)afval? - U geeft aan dat u wel meer zou willen doen met het thema zwerfafval. Wat heft u nodig om meer te doen met dit thema naast voldoende tijd om het thema te behandelen? - U geeft aan dat u wel meer zou willen doen met het thema afval scheiden / recyclen? Wat heft u nodig om meer te doen met dit thema, naast voldoende tijd om het thema te behandelen?
Weging	Geen
Rapportage	De verschillende uitkomsten van de specifieke condities zijn statistisch getoetst. Indien de gevonden verschillen significant zijn, is het voor 95% zeker dat de verschillen berusten op werkelijke verschillen en niet op toeval. Wanneer één van de twee groepen (primair onderwijs of voortgezet onderwijs) wordt weergegeven in de grafiek zijn significante verschillen met de andere groep omschreven in de tekst.

* Meer gedetailleerde informatie over dit onderzoek is beschikbaar via uw contactpersoon bij Kantar Public